

ZE ŚWIATA

Polityczne wydarzenia na Ukrainie zdominowały światową debatę publiczną. W mediach pojawiają się rozważania dotyczące przyszłości świata i globalnego układu sił, w którym Rosja odzyskuje dawną mocarstwową pozycję i będzie odgrywać znacznie większą rolę, niż w ciągu ostatnich dwudziestu lat. W praktyce jest jeszcze zbyt wcześnie, aby określić, czy zmiana przynależności państwowej Krymu stała się punktem zwrotnym rozwoju ludzkości, czy też jej siła oddziaływania będzie miała dość ograniczony charakter.

Na tym tle warto zwrócić uwagę na raport opublikowany przez jeden z najstarszych amerykańskich think tanków – Brookings Institution, dotyczący stanu porządku międzynarodowego (Jones, et al., 2014). Punktem wyjścia do jego stworzenia była próba oceny zmian jakie zaszły po kryzysie finansowym 2008 r. oraz w wyniku amerykańskiej inwazji na Irak (w 2013 r. minęło 5 lat od upadku banku Lehman Brothers i 10 lat od rozpoczęcia militarnej obecności USA w Iraku).

Trendy przedstawione w raporcie nie odnoszą się tylko do wydarzeń związanych z tymi dwoma momentami przełomowymi, ale mają bardziej uniwersalny charakter. Z powodzeniem mogą stanowić podstawę do tworzenia przyszłych, długookresowych prognoz w zakresie międzynarodowych stosunków politycznych. Z tego powodu warto zwrócić na nie uwagę. Wyróżniono 11 kluczowych zagadnień (Jones et al., 2014, pp. ii-iii):

- Globalny porządek gospodarczy przetrwał kryzys, ale uskok pozostaje wyraźny;
- Europa przeżywa straconą dekadę;
- Zmieniający się układ sił w handlu międzynarodowym – rozwój rynków wschodzących;
- Ryzyko upadnięcia państw BRICS w pułapkę średniego dochodu;
- Powrót konkurencji na arenie geopolitycznej (relacje Chiny-Japonia, Chiny-USA, problemy w Europie Wschodniej);
- Problemy na morzu – dostęp do zasobów, wyzwania dóbr wspólnych;
- Użycie siły i nowe zasady prowadzenia wojen;
- Wzrost bezpieczeństwa człowieka (z wyjątkiem Bliskiego Wschodu);
- Odpowiedzialność za ochronę (Responsibility to Protect – R2P) wisi na włosku;
- Nowa geopolityka w sektorze energii;
- Zmienna zatoka – problemy braku stabilności w Zatoce Perskiej.

Jednocześnie, tematem, który często pojawia się na tle kryzysu finansowego i wydarzeń na Ukrainie jest, poruszana również w tym numerze „Przyszłości”, kwestia demokracji. Ma ona duże znaczenie dla jakości życia, obejmującej nie tylko czynniki związane z szeroko pojętą wolnością, ale również rozwojem gospodarczym. Lektura międzynarodowych publikacji skłania do przekonania, że nastąpiło ogólnoswiatowe zmęczenie demokracją. Warto wyróżnić dwa artykuły i dyskusje internetowe toczące się wokół nich.

Po pierwsze The Economist (2014) sporządził obszerną analizę dotyczącą demokracji. Punktem wyjścia były wydarzenia na Ukrainie, które pokazały, jak ważna jest demokracja dla społeczeństw pozbawionych wolności. Z powodu swobód uznano, że ten system sprawowania władzy jest największym politycznym osiągnięciem XX wieku. Jednakże podkreślono, że dla coraz liczniejszych grup, jest coraz mniej atrakcyjny.

Za przyczyny tej tendencji, uznaje się kryzys finansowy 2008 r. oraz dynamiczny rozwój rynków wschodzących, w szczególności o charakterze niedemokratycznym. Bardzo uproszczając można przyjąć, że chińska partia komunistyczna rozbiła monopol świata demokratycznego na osiągnięcie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, co sprawiło poprawę jakości życia bez konieczności zmiany systemu politycznego. Cytowane w artykule badania „The 2013 Pew Survey of Global Attitudes” pokazują, że 85% społeczeństwa chińskiego jest zadowolonych ze zmian zachodzących w państwie, co w porównaniu z 31% Amerykanów stanowi miażdżącą przewagę.

W praktyce, dodatkowo, należy wyróżnić kilka innych przyczyn spadku zainteresowania demokracją. Jedną z nich była wspomniana już interwencja w Iraku. Amerykanie spodziewali się, że obalenie dyktatury spowoduje zastopowanie terroryzmu. W praktyce światowa społeczność uznała, że demokracja była jedynie przykrywką dla realizacji amerykańskich interesów gospodarczych, co spowodowało spadek zainteresowania tym systemem. Wydarzenia Arabskiej Wiosny i chaos po jej zakończeniu utwierdziły w tym przekonaniu.

W opinii autorów artykułu zdecydowanie największą przyczyną spadku zainteresowania demokracją jest sytuacja wewnętrzna. Zgodnie z platońskim stwierdzeniem, że obywatele żyją z dnia na dzień, nie dbając o przyszłość, następuje szereg nierównowag. Współcześnie najważniejszą z nich wydaje się być sytuacja finansowa, czyli ciągle narastanie długu publicznego spowodowanego realizacją bieżących oczekiwań wyborców. W praktyce, to życie na kredyt, bez oglądania się na przyszłe pokolenia jest przyczyną kryzysu finansowego. Rozwój populistycznych partii, z jednej strony pokazuje niezadowolenie z rządzącymi, a z drugiej pogłębia frustrację z powodu nieudolnych rządów. W efekcie polityka zaczyna być postrzegana jako coś brudnego, służącego realizacji partykularnych interesów.

W drugim artykule pt. „Eastern Europe Goes South” (Werner Müller, 2014), opublikowanym w *Foreign Affairs*, potwierdzono część tych tez. Przedmiotem analizy były kraje, które od 2004 r. wstąpiły do Unii Europejskiej (z pominięciem Cypru i Malty, ale włącznie z Chorwacją). Zauważa się, że we wszystkich można zaobserwować podobną tendencję, tj. wytwarzanie nowej formy sprawowania władzy nazwanej nieliberalną demokracją. Jej cechą charakterystyczną jest próba zawłaszczenia państwa dla celów ideologicznych, albo korzyści majątkowych.

Jak zauważa się, jednym z czynników powodujących zmianę kierunku rozwoju demokracji są trudne warunki życia. Kłopoty finansowe wywołane kryzysem 2008 r., dotknęły również kraje Europy Środkowej i spowodowały ograniczenie inwestycji. Pojawiające się niezadowolenie zostało wykorzystane przez szereg partii opozycyjnych, które za winowajców trudnej kondycji gospodarczej uznały negocjatorów przemian przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku. Ponadto, wiele ugrupowań zaczęło odwoływać się do idei narodowych przekonując, że tylko popieranie określonej opcji może umożliwić realizację korzystnej dla kraju racji stanu.

W opinii autora artykułu, we wszystkich krajach regionu, zawłaszczenie państwa odbywa się za pomocą legalnych narzędzi jakimi posługuje się demokracja, co prowadzi do trudności z ich zablokowaniem. Jednocześnie, zauważa się, że obserwowane zmiany nie cieszą się poparciem społecznym, co daje nadzieje na ich zablokowanie. W szczególności jest to możliwe po wydarzeniach na Ukrainie, które przypomniały wielu narodom jak istotną wartość przedstawiają wolności związane z demokracją.

Obserwacje zza oceanu prowadzą do wniosku o konieczności długotrwałego pielęgnowania wartości demokratycznych, aby stały się one naturalnymi dla społeczeństwa. Podkreślane to było w dyskusjach powiązanych z obydwooma artykułami, w których zwrócono uwagę, że sukces demokracji w Stanach Zjednoczonych wynikał m.in. z możliwości długotrwałego, szybkiego wzrostu gospodarczego, który utwierdzał mieszkańców o słuszności wyboru obranej drogi. Współcześnie, w bardzo zmiennych czasach, pobieżna analiza wskaźników wzrostu PKB, prowadzi do wniosku, że systemy autorytarne są lepiej dostosowane do zmieniającego się otoczenia.

Porównanie powyższych analiz z działalnością Komitetu Prognoz pokazuje, że badania podejmowane w kraju nie odbiegają znacząco od problemów poruszanych na świecie. Czasami zauważyć można tylko nieco odmienne podejście do badanych problemów, jak np. w przypadku „Global Priorities Project” realizowanego przez Oxfordzki „Future of Humanity Institute”. Jego celem jest długookresowa ocena zagrożeń globalnych oraz sposobów ich uniknięcia. Niestety ze względu na brak publikacji trudno jest go porównać z efektami cyklu dotyczącego globalnych barier rozwoju realizowanego przez Komitet Prognoz.

Bibliografia:

- Jones, B., Wright, T., Shapiro, J., & Keane, R. (2014). *The State of the International Order* (Policy Paper No. 33). Washington: Brookings Institution.
- The Economist. (2014). What's gone wrong with democracy. Retrieved from <http://www.economist.com/news/essays/21596796-democracy-was-most-successful-political-idea-20th-century-why-has-it-run-trouble-and-what-can-be-do>
- Werner Müller, J. (2014). Disappearing Democracy in the EU's Newest Members. *Foreign Affairs*, March/April 2014.